

Oljeskyddsplan för Gävle kommun

Diarienummer 19ks430

Innehåll

1	Oljeskyddsberedskap	3
2	Oljeskyddsinsatsens faser	4
3	Aktörer	6
3.1	Kommunens ansvar	6
3.2	Berörda myndigheter, deras roll och ansvarsområde	6
3.3	Andra aktörer.....	9
4	Ansvarsfördelning och organisation Gävle kommun	10
4.1	Räddningstjänstinsats	10
4.2	Saneringsinsats	10
5	Information	12
6	Sanering	12
7	Arbetsmiljö vid saneringsinsats	12
8	Ersättning	12
9	Dokumentation.....	13
10	Bilagor.....	13

1 Oljeskyddsberedskap

Bakgrund

Kommunens beredskap mot skador till följd av oljeutsläpp – oljeskyddet – syftar till att avvärja, begränsa och undanröja skador av löskommen olja. Oljeskyddet innefattar både förebyggande åtgärder och operativ beredskap med materiella och personella resurser. Ett oljeutsläpp kan orsaka allvarliga skador på samhälle och miljö. En sanering kan pågå under lång tid och räddningstjänsten, kommuner, länsstyrelser och statliga myndigheter kan bli inblandade. På land är det, trots att ansvaret inte är lagstadgat, kommunens uppgift att sanera kuststräckor som fått oljepåslag¹. En större händelse belastar kommunens resurser, påverkar miljö och ekosystem samt får stora socioekonomiska konsekvenser för näringsliv och medborgare.

Kommunen bör ha beredskap för att kunna hantera ett oljepåslag i samverkan med andra aktörer för att begränsa långvarig miljöpåverkan och ekonomiska effekter. Erfarenheterna från stora oljeolyckor visar på nödvändigheten av att kommunerna har en bra beredskap, bra materiel, en fungerande organisation och utbildning för att kunna bemästra oljeolyckor.²

Syfte

Syftet med Gävle kommuns oljeskyddsplan är att samla information och material om arbetsätt, ansvarsfördelning och potentiella samverkansaktörer vid en oljehändelse. Dokumentet är tänkt att kunna brukas som ett stöd vid en extraordinär händelse. Detta dokument är ett komplement till kommunens övriga krisberedskapsplaner.

Denna plan beskriver arbetet vid oljehändelse till havs och vid kusten och inte oljeolyckor på t.ex. vägar eller vid landbaserade industrier. Delar av planen kan dock användas även vid utsläpp på land.

Beredskap

Ansvaret för den svenska miljöräddningstjänsten vid oljeutsläpp fördelas i dag mellan flera statliga, regionala och lokala myndigheter. För olja som har nått land är det i första hand kommunens ansvar att upprätthålla en oljeskyddsberedskap. Staten har dock också ansvar genom Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Havs- och vattenmyndighetens oljejour, Kustbevakningen och länsstyrelserna. Dessa myndigheter har skyldighet att stödja kommunerna för att de ska kunna upprätthålla en god beredskap.

Nationellt

På nationell nivå tillhandahåller Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) rådgivning, utbildning samt underlag för oljeskyddsplanering på sin hemsida.

Gävles kuststräcka

Gävles kuststräcka är sammantaget c:a 280 km med en skärgård som innehåller 446 öar. Karttjänsten Miljöatlas är ett exempel på ett ställe där det går att finna information om känsliga områden och objekt, samt om kustens strandtyper.

Revidering

Planen ska revideras en gång per mandatperiod eller vid större förändringar inom kommunens organisation. Vid stora förändringar eller beslut som påverkar planen bör omedelbar revidering ske. Aktualiteten i tillhörande handlingar, dvs. åtgärdskalendrar, checklistor, resursregister och kontaktlistor ska kontrolleras årligen. Sektor styrning och stöd ansvarar för revidering av plan och tillhörande handlingar. Livsmiljö Gävle och Gästrikens räddningstjänst ska bistå vid revidering och uppdatering.

¹ Gyllenhammar, Charlotte, Arvidsson, Linn. Arbetsmiljö i samband med saneringsinsats efter oljeutsläpp på stränder, rapport/SWECO VIAK på uppdrag av Räddningsverket, 2007.

² Se avsnitten i den kommande texten som berör Oljeutsläpp Stora Enso hösten 2018.

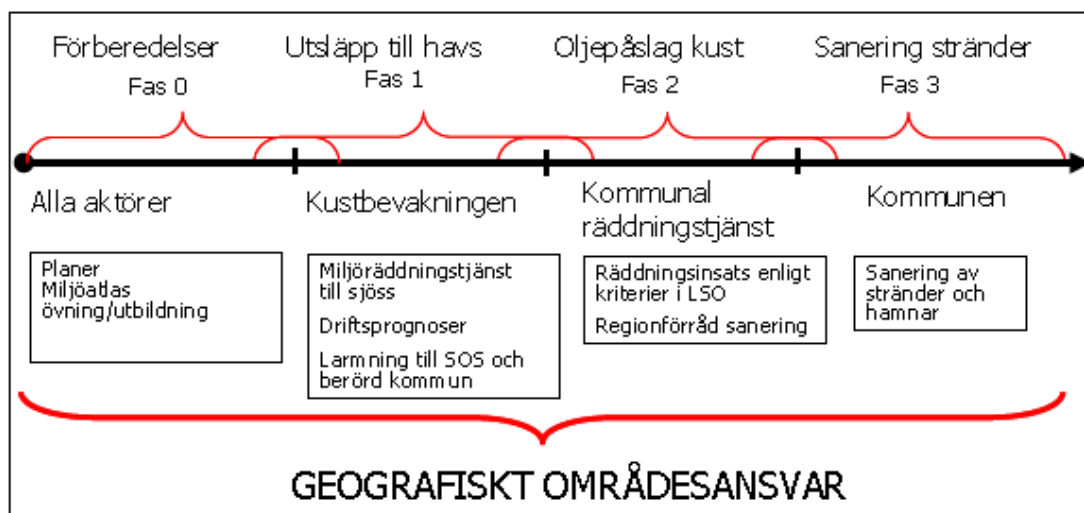
Övning

Minst en gång per mandatperiod ska en krishanteringsövning genomföras med tema oljeskydd.

Oljeutsläpp Stora Enso hösten 2018

I november 2018 läckte mellan sju och tio kubikmeter tallbeckolja ut i Östersjön från Stora Enso i Skutskär. Detta föranledde att en krishanteringsorganisation upprättades på sektor Livsmiljö, Gävle kommun. I den kommande texten har exempelrutor lagts in kopplat till hur en oljehanteringsinsats kan se ut, med exempel tagna från Stora Enso händelsen.

2 Oljeskyddsinsatsens faser

Grovt kan en större oljeskyddsinsats på land delas in i följande faser:

- **Upptäckt/rekognosering**
- **Räddningstjänst**
- **Grovsanering**
- **Finsanering och avslut**

Till detta kommer även en förberedande fas och en uppföljningsfas. Under den förberedande fasen arbetar kommunen med beredskapsarbete, övning och utbildning.

Upptäckt/rekognosering

Vid stort oljepåslag blir kommunen varse oljehotet via larm/information från Kustbevakningen, men upptäckt och information kan komma via andra vägar till exempel om oljeutsläpp sker i hamnområdet eller privatperson upptäcker en oljeansamling. För att få grepp om oljehotets omfattning behövs rekognosering med tillhörande dokumentering göras.

Räddningsfas

När utsläppet sker till havs inleder Kustbevakningen sin saneringsinsats till havs och ett larm når kommunerna som kan komma att drabbas. På land inleds arbetet troligtvis med en räddningsinsats. Räddningsinsatser innebär akuta omedelbara åtgärder för att förhindra skador på liv, egendom och miljö. Åtgärd kan utgöras av inlänsning, dukning, upptagning av olja mm. Efter räddningsledarens beslut om att räddningsinsatsen upphör övergår oljeskyddsinsatsen till en kommunal saneringsinsats.

Grovsanering

Grovsaneringen syftar till att begränsa risker för skador på fåglar och andra djur. Olja får enbart finnas i begränsad omfattning på land. De uppkomna skadorna på egendom och miljö ska inte kunna förvärras på kort sikt när grovsanering avslutats. Kommunal miljöinspektör tillsammans med representant från länsstyrelsen avgör om och när grovsanering kan anses vara avslutad.

Finsanering

Finsanering syftar till att minska samhällets och miljöns återställningstid. Avslut av finsaneringen bedöms av kommunal miljörepresentant i samråd med annan expertis på området.

Larmplan

Ett larm om oljeansamling kan inkomma på många sätt.

- En privatperson ringer till SOS Alarm som därefter meddelar Kustbevakningen om en inträffad händelse. SOS meddelar Gästrike räddningstjänst, som sedan kontaktar centrala kommunen.
- Det kan också vara så att Kustbevakningen själva upptäcker en händelse och informerar SOS som därefter kontaktar Gästrike räddningstjänst.
- Kustbevakningen kan också direkt kontakta den kommunala räddningstjänsten.

Räddningstjänst eller saneringsinsats?

Oljeskyddsinsatsen klassas inledningsvis som räddningsinsats enligt kriterier i 1 kap 2 § Lagen om skydd mot olyckor. Insatsen ska enligt lagen vara motiverad utifrån följande kriterier:

- Behovet av ett snabbt ingripande
- Det hotade intressets vikt
- Kostnaderna för insatsen
- Omständigheterna i övrigt

Räddningsinsatsen avslutas när räddningsledaren fattar beslut om detta. Avslut av räddningsinsats regleras i 3 kap 9 § Lagen om skydd mot olyckor. Beslutet redovisas i skriftlig form och överlämnas till den sektor/nämnd inom kommunen som är utpekad som ansvarig för oljesanering (samhällsbyggnadsnämnden).

Extraordinär händelse

Lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap syftar till att kommuner och landsting skall minska sårbarheten i sin verksamhet och ha en god förmåga att hantera krissituationer i fred. En extraordinär händelse är en händelse som

- avviker från det normala
- innebär en allvarlig störning eller överhängande risk för en allvarlig och/eller långvarig störning i viktiga samhällsfunktioner
- kräver skyndsamma insatser av en kommun eller ett landsting

I Gävle kommun finns ett krisledningsutskott som skall fullgöra kommunstyrelsens uppgifter som krisledningsnämnd. Krisledningsnämnd kan överta hela eller delar av verksamhetsområden från övriga nämnder i den utsträckning som det är nödvändigt. Det är krisledningsnämndens ordförande som bedömer när en extraordinär händelse är av sådan omfattning att nämnden ska samlas. Nämnden beslutar sedan gemensamt att träda i funktion.

Ett stort oljepåslag får stora konsekvenser och om det bedöms som en extraordinär händelse finns legal möjlighet att få och att ge hjälp från och till andra kommuner. Den hjälpanne kommunen har rätt till skälig ersättning för sina insatser.³

³ SFS 2006:544. *Lag om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.*

En räddningsinsats berörs inte av om krisledningsnämnden beslutat träda i funktion eller inte. Om krisledningen är i funktion stödjer den räddningsinsatsen. Sedan räddningsinsatsen avslutats vidtar saneringsfasen. I saneringsfasen är hanteringen av händelsen inte längre ett ansvar enbart för räddningstjänsten utan för kommunen i sin helhet. Om krisledningsnämnden trätt i funktion får den då en central roll att peka ut mål för detta arbete.

Ett större oljepåslag drabbar troligen flera kustkommuner. Samarbete är nödvändigt för bästa hantering av händelsen. Kommunerna kan drabbas olika hårt och kan därför (eller av andra skäl) göra olika bedömningar när det gäller om händelsen betraktas som extraordinär. Så länge räddningsinsats pågår saknar beslut om extraordinär händelse, betydelse. Samarbete i saneringsfasen kan underlättas om händelsen bedöms som extraordinär eftersom man då har möjligheter till hjälp över kommungränserna.

Gävle kommun gränsar till Uppsala län. Av den anledningen kan samverkan behöva ske över länsgränser och då får länsstyrelserna en viktig roll som samordnade myndigheter.

3 Aktörer

Under en oljeskyddsinsats engageras en rad olika aktörer. Alla aktörer som omnämns är viktiga samverkanspartners för kommunen under en oljeskyddsinsats.

3.1 Kommunens ansvar

Kommunen ska enligt lag svara för räddningstjänst inom sitt geografiska område och svarar genom räddningstjänsten för bekämpning i strandzonen och i hamnar. Juridiskt sett går gränsen mellan Kustbevakningens ansvarsområde (statligt vatten) och kommunens vid strandlinjen, men i praktiken är gränsen flexibel och hänsyn tas till vilka praktiska förutsättningar respektive part har. Av räddningstjänstens *Handlingsprogram enligt Lagen om skydd mot olyckor* ska framgå var hamnarna har sina gränser i vattnet. Hamnen är då ett kommunalt ansvarsområde (kommunalt vatten).

När räddningstjänsten är avslutad vidtar saneringsarbetet. Ansvaret för sanering av olja på land är inte lagstadgat men praxis är att kommunen utför saneringen. Saneringsfasen kan bli både långvarig och resurskrävande och för att tillgängliga resurser ska utnyttjas effektivt är det viktigt att detta arbete leds och planeras omsorgsfullt. Den aktör som orsakat oljeutsläppet är ansvarig att betala för saneringskostnader.

3.2 Berörda myndigheter, deras roll och ansvarsområde

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap fungerar som tillsynsmyndighet för kommunal räddningstjänst, där Länsstyrelsen verkställer tillsynsutövningen. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap erbjuder stöd till kommuner med avtalade oljeskyddförråd, experthjälp samt internationella kontakter.⁴

Oljeskyddspärmen

Pärmen *Kommunens oljeskydd* är ett stöd vid beredskapsplanering, under en insats och även efter en insats. Innehållet är en blandning av fakta, tips och råd. Innehållet finns att hämta på MSB:s hemsida och det är tillgängligt för alla. Aktörer som är i behov av *Kommunens oljeskydd* ansvarar själva för att ladda ner materialet och hålla sin pärm uppdaterad. Pärmen *Kommunens oljeskydd* finns hos Gästrike Räddningstjänst, Livsmiljö Gävle/ Gata och park, Livsmiljö Gävle/ Miljö- och hälsoskydd och Sektor Styrning och stöd/ Säkerhetsenheten.

Oljeskyddförråd

⁴ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Stöd från MSB. I *Kommunens oljeskydd*, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (red.), 2015.

MSB har 6 nationella oljeskyddsförråd, som kan bistå vid större utsläpp av olja. Vid oljeskyddsförråden finns materiel och personlig utrustning. Personal som kan utbildas i användningen av utrustning kommer tillsammans med förråden.⁵

Kustbevakningen

Kustbevakningen (KBV) är **statlig räddningstjänst** och ansvarar för oljeskyddsinsats till havs.⁶ Juridisk gränsdragning mellan Kustbevakningen och kommunal räddningstjänst är strandlinjen och kommunens ansvarsområden är innanför strandlinjen samt inom hamnområden (pir till pir) och kanaler, vattendrag och insjöar. Kustbevakningen har ett lagstiftat ansvar att utföra insamling och provtagning av olja såväl i land som till sjöss. Prov tas dels för att identifiera källan, dels för att olika oljor innebär olika risker och saneringsmetoder.⁷ Kustbevakningen har såväl kompetens som utrustning att genomföra proven på ett korrekt sätt.

En oljeskyddsinsats blir i regel två skilda insatser med varsin räddningsledare – en som ansvarar för statlig och en för kommunal räddningstjänst.

Vid larm om utsläpp sker flygplans-och/eller satellitövervakning av Kustbevakningen i utsläppsområdet. Kustbevakningen har tillgång till spridningsmodeller för oljeutsläpp som kan göra det möjligt att skapa prognoser och få uppfattning om tidsperspektiv. Dessa modeller är inte hundra procentigt tillförlitliga, då oljan kan slå upp på land på en annan plats än den som modellen visar. De kan dock ge en fingervisning över var sannolikheten är störst för att oljan ska nå strand.

Länsstyrelsen

Före ett oljeutsläpp är det Länsstyrelsens uppgift att stödja kommunerna med underlag för beredskapsarbete, t.ex. genom miljöatlas, geografisk information eller genom samverkan med sakkunniga.

Under räddningstjänstskedet ansvarar Länsstyrelsen för samverkan mellan statlig räddningstjänst och kommunerna samt samordning av information. Länsstyrelsen förmedlar även information till centrala myndigheter och regering. Länsstyrelsen kan vid omfattande kommunala räddningsinsatser överta ansvaret för den kommunala räddningstjänsten inom en eller flera kommuner⁸. Detta kan ske vid exempelvis stora oljeolyckor. Det innebär att Länsstyrelsen kan utse räddningsledare. Om räddningsinsatserna även omfattar statlig räddningstjänst ska Länsstyrelsen ansvara för att insatserna samordnas.

Under räddningsinsats och saneringsinsats kan länsstyrelsen ge råd och stöd till kommunerna, med bl.a. expertis, prioriteringar, beslut om tillstånd för mellanlagring, dokumentation och uppföljning.⁹ Det är Miljöprövningsdelegationen (en del av länsstyrelserna) som utfärdar tillstånd för mellanlagring. Länsstyrelsen kan vidare ha tillsyn om utsläppet kommer från en verksamhet som länsstyrelsen har tillsynsansvar över.

Den regionala oljeskyddsplanen utgör ett stöd för Länsstyrelsen som områdesansvarig myndighet och när Länsstyrelsen övertar ansvaret för räddningstjänst enligt Lag om skydd mot olyckor (LSO).

Miljöatlas

Miljöatlas är en internetbaserad karttjänst som informerar om känsliga områden och objekt runt Sveriges kust. Miljöatlas är ett hjälpmedel för planering av skydds- och saneringsarbete, både vid

⁵ Enheten för insatser, MSB:s förstärkningsresurs. Rapport/Myndigheten för samhällsskydd och beredskap Publ.nr MSB1431, 2019.

⁶ Kustbevakningen, Olja, 2014, <https://www.kustbevakningen.se/hallbar-havsmiljo/miljoraddning/olja/>, (hämtad 2020-02-17)

⁷ Kustbevakningen, Oljeprovtagning, 2015, <https://www.kustbevakningen.se/hallbar-havsmiljo/miljoraddning/olja/provtagning/> (hämtad 2020-02-06)

⁸ SFS 2003:778. Lag om skydd mot olyckor

⁹ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Beredskapsplanering. I *Kommunens oljeskydd*, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (red.), 2015.

akuta olje- och kemikalieolyckor och vid regionalt/lokalt arbete med oljeskyddsplanering.¹⁰ Strandens känslighetsindex och Miljöatlas kan användas som underlag vid beslut om prioritering av stränder.

När denna plan revideras under 2019 har Miljöatlasen inte uppdaterats på några år. Länsstyrelsen Gävleborg kommer dock påbörja arbetet med detta, men det finns inget bestämt datum för när så skall ske. Dock har länsstyrelsen (och kommunen) annat GIS-material som kan vara ett stöd och ett komplement till Miljöatlasen vid en samhällsstörning/extraordinär händelse.

Försvarsmakten

Försvarsmakten har enligt Lag (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) skyldighet att bistå med material, personalresurser samt kompetens och rådgivning så länge det är en räddningsinsats. I enlighet med förordning 2007:1266 ska Försvarsmakten ”med myndighetens befintliga förmåga och resurser kunna lämna stöd till civil verksamhet”¹¹. Stöd utöver LSO kan ges efter hemställan från kommunen. Dock kan Försvarsmakten då begära full kostnadstäckning för sina merkostnader i samband med insats. Försvarsmakten måste vara konkurrensneutrala vid stöd som inte är LSO-grundad.

Gemensamhetsmekanismen, EU

Gemensamhetsmekanismen ger kommunikationskanaler för att begära hjälp från andra EU-medlemsländer vid katastrof eller olycka. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap är knutpunkt för mekanismen i Sverige, och tar emot begäran om hjälp från kommuner och länsstyrelser genom sin TiB (tjänsteman i beredskap).¹² Kustbevakningen är Sveriges kontaktpunkt för mekanismen vid miljöräddningstjänst till sjöss.

Polisen

Eventuella åtalansmälningar från drabbade utreds av Polisen vid utsläpp av olja.¹³ Polisen ansvarar tillsammans med andra aktörer för avspärrningar av vägnät och drabbade kuststräckor.

Exempel från Oljeutsläppet 2018

Kustbevakningen ansvarade för hanteringen till havs. De var ute med fartyg och gick upp med flyg för att bättre kunna se oljeansamlingar. Väderläget var dock så pass dåligt att det inte gick att skicka upp flyg i önskad utsträckning. När oljan närmade sig land åkte Gästrike räddningstjänst ut för att försöka hitta ansamlingar och sanera när oljan fortfarande befann sig i vattnet. När oljan hamnade på land blev det en kommunal angelägenhet att sanera. Länsstyrelserna i Gävleborgs och Uppsala län bidrog som samordnade myndigheter och erbjöd virtuella mötesplatser för de drabbade kommunerna Gävle och Älvkarleby, samt för övriga aktörer som behövde delta i insatsen.

Livsmiljö Gävle (dåvarande Samhällsbyggnad) var ute och synade kustremsan för att hitta olja. Samtidigt hade Livsmiljö Gävle kallat samman en stab för att arbeta med händelsen. Sektorchefen, kommunikatör, representanter från den centrala säkerhetsenheten, Gästrike räddningstjänst och medarbetare från miljösidan befann sig på plats som ett samordnade organ. De sammanställde lägesbilder, deltog i samverkanskonferenser med länsstyrelserna och Älvkarleby kommun, samt arbetade fram en långsiktig strategi för händelsen. I gruppen fanns också en person som tidigare jobbat i Söderhamn där ett stort oljeutsläpp skett ett antal år tidigare. Denna person bidrog med erfarenheter och förslag på åtgärder och lösningar i situationen.

3.3 Andra aktörer

¹⁰ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Miljöatlas. I *Kommunens oljeskydd*, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (red.), 2011.

¹¹ SFS 2007:1266. *Förordning med instruktion för Försvarsmakten*.

¹² Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Internationell hjälp. I *Kommunens oljeskydd*, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (red.), 2016.

¹³ Polismyndigheten, Miljöbrott - polisens arbete. 2018. <https://polisen.se/om-polisen/polisens-arbete/miljobrott/> (hämtad 2020-02-11).

SMHI

SMHI erbjuder ett verktyg där det går att räkna ut hur oljan kommer att sprida sig i ett område. Detta verktyg kallas för Seatrack web.¹⁴ Med prognoser från SMHI som underlag kan förebyggande åtgärder styras till de områden där riskerna för oljepåslag är störst.

Katastrofhjälp fågel och vilt

Katastrofhjälp fågel och vilt är en frivilligorganisation med tillstånd att rehabilitera oljeskadad fågel och vilt.¹⁵

Massmedia

Krisinformation handlar i grunden om att få människor att inte agera på ett sätt som riskerar liv och hälsa vid en extraordinär händelse eller samhällsstörning. Massmedia är därför ett viktigt verktyg för att nå ut med information och lägesrapporter till allmänheten. Massmedia bör därför bjudas in som en viktig samverkanspartner vid en oljeskyddsinsats.

Exempel från Oljeutsläppet 2018

Det skrevs inte särskilt mycket i media om händelsen. Gata/parkchefen på Livsmiljö Gävle gick tidigt ut och talade med medierna om vad det var som hade hänt och hur kommunen skulle hantera situationen. Detta bidrog till att oron över händelsen minskade. Då detta inträffade under slutet av hösten var det få människor som befann sig i närheten av badplatser eller strandnära sommarstugor, vilket gjorde att påverkan på allmänheten var liten. Hade utsläppet skett på sommaren hade påverkan på medborgarna och således nyhetsvärdet antagligen varit större.

¹⁴ Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, Seatrack Web spridningsprognoser för oljeutsläpp och andra föroreningar. 2017. <https://www.smhi.se/professionella-tjanster/professionella-tjanster/sakerhet-och-beredskap/seatrack-web-spridningsprognoser-for-oljeutslapp-och-andra-foro-reningar-1.1646> (Hämtad 2020-01-27)

¹⁵ Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Fågel och vilt. I *Kommunens oljeskydd*, rapport/Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, 2011.

4 Ansvarsfördelning och organisation Gävle kommun

Gävle kommuns ansvarsfördelning ser ut på följande sätt:

Ansvarsområde	Övergripande ansvar
Beredskap och revidering av oljeskyddsplan, åtgärdsplaner, resurslistor och kontaktlistor	Styrning och stöd/Säkerhetsenheten
Räddningsinsats	Gästrike Räddningstjänst
Saneringsinsats	Livsmiljö/ Gata och park
Miljötillsyn	Livsmiljö/ Miljö- och hälsoskydd
Ekonomisk uppföljning	Ansvarig för insats (räddnings- respektive saneringsinsats)
Med övergripande ansvar följer ansvar för att personal är utbildad i oljeskydd.	
OBS! Samtliga sektorer och bolag inom kommunkoncernen ansvarar för att i samverkan tillhandahålla resurser/kompetens till ansvarig under hela insatsen.	

4.1 Räddningstjänstinsats

Gästrike Räddningstjänst ansvarar för oljebekämpning i strandzonen och i hamnar. Av Handlingsprogram enligt LSO framgår var hamnarna har sina gränser i vattnet och att hamnen är ett kommunalt ansvarsområde (kommunalt vatten).

Gästrike Räddningstjänst

- Kontakter MSB:s regionala oljeskyddsförråd
- Ansvarar för logistik- och materielfrågor under räddningsinsats
- Dokumenterar noga allt som sker i text och bild
- Sammanställer kostnader för räddningsinsats
- Ansöker om statlig ersättning
- Biträder vid saneringsinsats

Räddningsledaren avslutar räddningstjänstinsatsen och överlämnar skriftligt beslut till chefen för Livsmiljö/ Gata och park.

4.2 Saneringsinsats

Saneringsinsats kan bli både långvarig och resurskrävande och för att tillgängliga resurser ska utnyttjas effektivt är det viktigt att detta arbete leds och planeras omsorgsfullt. Oljeskyddsplanen beskriver ansvarsförhållanden och en grundorganisation som kan anpassas och dimensioneras efter rådande förutsättningar. En stabsorganisation bestående av tjänstepersoner kan samlas för att stötta i hanteringen av händelsen. Om krisledningsutskottet, som vid extraordinär händelse fullgör krisledningsnämndens uppgifter, trätt i funktion stödjer utskottet insatsen. Tjänstemannastaben (så kallad Inriktnings- och samordningsfunktion) leds av kommundirektören eller dennes ersättare.

Saneringsstab

När oljepåslaget övergår från räddningstjänstskede till saneringsskede växlar ansvaret för det fortsatta arbetet över på Livsmiljö Gävle.

Livsmiljö Gävle

- Ansvarar för saneringsinsats
- Upprättar saneringsstab
- Ansvarar för intern och extern information
- Sammanställer kostnader för saneringsinsats
- Ansöker om statlig ersättning

Grundbemanning saneringsstab:

- Gata- och parkchefen
- Miljöinspektör
- Kommunens säkerhetschef
- Informationsansvarig
- Administratör (samordnar dokumentation och ekonomi)
- Upphandlad aktör

För att saneringsstaben ska ha nödvändig kompetens bör personal från oljeskyddsförrådet ingå. Till staben kan knytas för händelsen viktiga funktioner.

Saneringsledare

Det fortsatta saneringsarbetet leds av en saneringsledare. Möjlighet finns att nyttja Gästrike räddningstjänst för uppdraget som saneringsledare.

Saneringsgrupp

Livsmiljö Gävle är den organisationsdel som ser till att det finns en upphandlad aktör som sköter sanering.

Exempel från Oljeutsläppet 2018

Sanering av olja är en långdragen process. Oljan kan nämligen försvinna under vattenytan och sedan spolats iland många månader efter själva utsläppet. Gävle kommun var tidigt ute med en grupp för att kartlägga ansamlingar utmed kustremsan. En lärdom från detta har varit att det är viktigt att personal med oljekompetens sanerar, då personer som inte vet vad de gör riskerar skadas av oljan eller förvärra påverkan som oljan har på naturen. Då utsläppet kom från Stora Enso i Skutskär, var det de som var ansvariga att betala för saneringen. Ett företag fick saneringsuppdraget och i maj 2020 anses saneringsinsatsen fortfarande inte vara avslutad.

Miljö- och hälsoskydd

Livsmiljö/Miljö- och hälsoskydd och Länsstyrelsen Gävleborg har ett stort ansvar och är delaktiga under hela saneringsprocessen. Tillsyn över miljö- och hälsoskyddet innebär miljöbedömning med prioritering och omfattning vid bekämpning, sanering och förvaring av olja.

Miljö- och hälsoskydd

- avgör om och när grovsanering kan anses vara avslutad efter samråd med länsstyrelsen, samt bedömer och beslutar, efter samråd med länsstyrelsen, när saneringsinsatsen kan upphöra.

Beroende på vilken verksamhetsutövare som orsakat utsläppen så kan länsstyrelsen, utöver att de är samrådspart, även vara beslutande angående när saneringsarbetet kan avslutas.

5 Information

Bra hantering av information och kommunikation är en framgångsfaktor vid extraordinära händelser. Inom den centrala krisledningen på sektor Styrning och stöd finns en kommunikationsfunktion. Denna kan brukas vid en extraordinär händelse/samhällsstörning. Varje enskild sektor och bolag har även egna kommunikatörer som är de som initialt bör hantera en händelse innan den centrala funktionen kliver in. Detta syftandes till att skapa förutsättningar för snabb, enkel, korrekt och entydig information. Kommunen har vidare en kriskommunikationsplan som kan användas vid en oljesituation.

Exempel från Oljeutsläppet 2018

Gävle kommuns presschef och kommunikationschef arbetade aktivt under hela händelsen. De deltog på de av länsstyrelsen i Uppsala arrangerade telefonmötena för berörda organisationers kommunikatörer. På dessa möten beslutades det om gemensamma budskap som skulle förmedlas till allmänhet och medier. Kommunikationschefen såg till att det skapades en e-blankett på kommunens hemsida där allmänheten själva kunde anmäla oljeansamlingar. E-tjänsten på Gävle kommuns hemsida och kommunens (Livsmiljö) löpande dialog med boende utmed kusten har bidragit till att allmänheten generellt varit positiva till insatsen.

6 Sanering

Sanering innebär att begränsa spridning av olja samt att insamla och omhänderta förorenat material. En saneringsinsats syftar till att göra det möjligt att åter använda mark, vatten, anläggningar och annan egendom som förorenats genom oljeutsläppet. Detta innebär att skadade områden eller anläggningar återställs till acceptabelt skick.

I pärmen Kommunens oljeskydd ingår Saneringsmanual för olja på svenska stränder. Saneringsmanualen är avsedd som beslutsstöd för personal och arbetsledare. Den ger vägledning om vilka metoder som är lämpligast att använda under rådande förutsättningar, där grundtanken är att ta största möjliga ekologiska hänsyn i saneringsarbetet.

Generell prioritering vid sanering är följande:

1. Ta hand om olja som riskerar att komma lös då den kan leda till sekundär nedsmutsning.
2. Ta hand om olja som förorenat eller hotar att förorena ekologiskt känsliga platser och arter.
3. Ta hand om all olja som klibbar och därmed kan skada djur, växter och kleta ned människor.
4. Ta hand om olja som riskerar att påverka områden som är viktiga för turism och näringsliv.

7 Arbetsmiljö vid saneringsinsats

Den upphandlade aktören ska ha arbetsmiljöansvar för saneringspersonal. Det gäller även s.k. frivilliga. Det är viktigt att de som arbetar med oljan har kunskap om hälsopåverkan. För att olja ska kunna påverka människors hälsa krävs någon form av direktkontakt. De kontaktvägar som kan komma ifråga är andningsvägarna, mag- och tarmkanalen eller upptagning via huden. Hälsoeffekter som finns dokumenterade från större saneringsinsatser är främst huvudvärk, irritation i hals, hudirritation och irriterade ögon.

Checklista med rekommendationer och förslag på kravspecifikationer, med avseende på arbetsmiljö, finns i pärmen Kommunens oljeskydd.

8 Ersättning

Enligt Lag (2003:778) om skydd mot olyckor har kommunerna rätt till ersättning av staten för de kostnader som kommunerna drabbas av i samband med utsläpp av olja eller andra skadliga ämnen och

de efterföljande saneringsinsatserna. Ersättning utgår endast om oljan drivit iland från statligt eller internationellt vatten och för de faktiska kostnaderna som uppstått i samband med sanering.¹⁶

Det mycket viktigt att alla åtgärder och insatta resurser dokumenteras fortlöpande och detaljerat för ansökan om ersättning. Myndigheten för samhällsskydd (MSB) prövar ansökan. För kostnader i samband med saneringsinsats då oljan inte kommit från statligt ansvarsområde får kommunen själv driva ersättningskrav mot den verksamhetsutövare som vållat utsläppet. En oljeskyddsinsats kan vara mycket kostsam och beroende på MSB:s budget kan den statliga ersättningen dröja.

9 Dokumentation

För att kunna följa upp kostnader inför de beslut som eventuellt krisledningsutskottet och staben fattat ska samtliga kostnader för verksamheten under krisledning redovisas separat. Detta underlättar bland annat en ansökan om eventuellt statsbidrag. Om det senare bedöms att den utförda verksamheten ska bekostas av ordinarie verksamhet kan detta regleras i efterhand. I de fall en räddningsinsats i kommunal räddningstjänst medfört stora kostnader har kommunen rätt, enligt Lagen om skydd mot olyckor (SFS 2003:778, 7 kap 3 §), till en statlig ersättning som överstiger en självrisk beräknad enligt Förordning om skydd mot olyckor (SFS 2003: 1120, 7 kap).

Vid en oljeskyddsinsats ställs höga krav på att hela insatsen dokumenteras väl. Under oljeskyddsinsats ska dokumentation ske under alla faser och på alla nivåer i organisationen. Samtliga beslut och beslutsunderlag ska dokumenteras. Skador ska dokumenteras. Val av saneringsmetoder ska alltid dokumenteras med motivering. All arbetstid, alla inköp och all materialanvändning ska dokumenteras kontinuerligt under insats. Aktivitetslogg ska föras av alla funktioner i organisationen. Under avvecklingen av oljeskyddsinsatsen ska all dokumentation sammanställas.

10 Bilagor

Bilaga 1 – Checklista över vem som gör vad

Bilaga 2 - Kuststräckor där sanering bör prioriteras vid oljepåslag

¹⁶ SFS 2003:778. *Lag om skydd mot olyckor.*